

Seyfulla ASLANOV,

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında

Dövlət İdarəçilik Akademiyasının müəllimi,

hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

e-mail: aslanovseyfulla@gmail.com

KORRUPSIYA CİNAYƏTLƏRİNDƏ “VƏZİFƏLİ ŞƏXS”İN HÜQUQİ STATUSUNU TƏNZİMLƏYƏN BEYNƏLXALQ NORMALARIN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI CİNAYƏT QANUNVERİCİLİYİNƏ İMPLEMENTASIYASININ AKTUAL MƏSƏLƏLƏRİ

Açar sözlər: vəzifəli şəxs, beynəlxalq və dövlətdaxili hüquq, konvensiya, implementasiya, cinayətin xüsusi subyekti, cinayət məsuliyyəti, cinayət hüququ, hüququn tarixi

Key words: executive, international and national law, convention, implementation, special subject of crime, criminal liability, criminal law, legal history

Ключевые слова: должностное лицо, международное и национальное право, конвенция, имплементация, специальный субъект преступления, уголовная ответственность, уголовное право, история права

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2022-ci il 4 aprel tarixli Sərəncamı ilə “Korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsinə dair 2022–2026-cı illər üçün Milli Fəaliyyət Planı” təsdiq edilmişdir. Korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsinə dair bu çoxşaxəli Milli Fəaliyyət Planı fərqli fəaliyyət istiqamətləri olan müxtəlif qurumların korrupsiyaya qarşı mübarizə səylərini birləşdirməyə xidmət edir, eləcə də korrupsiyaya qarşı mübarizənin bütün dövlət strukturları və vətəndaş cəmiyyəti institutları ilə birgə sistemli və əlaqəli şəkildə gerçəkləşdirilməsinə imkan yaradır.

Ölkəmizdə korrupsiyaya qarşı mübarizə təcrübəsi sistemli, kompleks və innovativ xarakteri ilə seçilir. Bu sahədə əldə edilmiş müvəffəqiyyətlə-

rin əsasını və milli strategiyanın səciyyəvi keyfiyyət xüsusiyyətini qüvvətli siyasi iradənin olması təşkil edir. Məhz qeyd olunan qüvvətli siyasi iradənin olması Azərbaycan Respublikasında korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində əldə edilmiş nailiyyətlərin, o cümlədən ASAN, DOST və digər nümunəvi dövlət xidmətlərinin müsbət milli təcrübə qismində beynəlxalq səviyyədə birmənalı etiraf olunması, bəyənilməsi və təqdir olunması, ikili standartların hakim olduğu müasir dünyada, şübhəsiz ki, böyük uğurdur, doğruluğunun isbata ehtiyacı olmayan aksiomdur.

Ümumbəşəri sosial bəla olan korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində tarixi əhəmiyyət kəsb edən ilk inamlı addım Azərbaycan xalqının Ümummilli lideri Heydər Əliyev tərəfindən hələ Sovetlər İttifaqı dövründə atılmış və böyük prinsipiallıqla həyata keçirilmişdir. Belə ki, Sovet dövründə ideoloji mübarizə nöqtəyi-nəzərindən korrupsiya burjua cəmiyyətinin, kapitalizmin çıxırdaşı olması, sosializm cəmiyyətinə yad ünsür kimi xarakterizə olunması barədə hakim mövqeyin əleyhinə çıxaraq, cəmiyyətdə korrupsiyanın olduğunu bütün kəskinliyi ilə açıq bəyan edən Heydər Əliyev ona qarşı ciddi mübarizə apardı. Ümummilli liderin vaxtilə “Lit.qazeta”da dərc olunmuş və hüquqşünas ixtisası üzrə yeganə təhsil ocağı olan Bakı Dövlət Universitetinin qapılarını istedadlı gənclərin üzünə “taybatay” açan “Qoy ədalət zəfər çalsın!” mü sahibəsi, şübhəsiz

ki, hamının xatirindədir. O dövrdə Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə Respublikada BDU-nun hüquq fakültəsinə qəbulla bağlı aparılan islahat nəticəsində sadə ailələrdən çıxan bilikli və istedadlı gənclər hüquqşünas ixtisasına yiyələnməklə hüquq mühafizə sistemində, o cümlədən xüsusi xidmət orqanlarında işləməyə başlamış, yüksək vəzifələrə irəli çəkilmişlər.

35 il prokurorluq orqanlarında müxtəlif məsul vəzifələrdə işləmiş şəxs kimi mən bu hadisələrin canlı şahidi, iştirakçısı olmuşam, bununla həmişə fəxr etmişəm və bu gün də qürur hissi ilə yad edirəm. Hüquq fakültəsinə qəbul imtahanında mənə “yaxşı” qiymət yazılanda, tam əminliklə və qətiyyətlə kəskin etirazımı bildirərək “komissiya” ilə təkrar imtahan verib “əla” qiymət aldım. Çünki mən savadımdan daha çox Heydər Əliyev siyasətinə inanırdım, həm də bütün varlığım ilə inanırdım, bütün həyatım boyu inandığım kimi. Buna görə imtahanda soyuqqanlı və arxayın idim. Bu da, şübhəsiz ki, müvəffəq qiymət almağım ilə nəticələndi.

Ümummilli lider həmin hüquqşünasların müstəqil dövlətçiliyimizə ləyaqətlə xidmət etməsi faktına sonralar münasibətini belə bildirmişdir: “Mən xüsusi qeyd etmək istəyirəm ki, 1960, 1970, 1980-ci illərdə Azərbaycanda milli prokuror kadrları hazırlandı, yetişdi və bu gün Azərbaycan prokurorluğunun əsasını təşkil edən kadrlar yüksək peşəkarlığa, hüquqi təhsilə malik olan və öz vəzifələrini yerinə yetirə bilən kadrlardan ibarətdir. Bunlar hamısı bir gündə, bir ildə hazırlana bilməzdi. Azərbaycanda prokurorluq orqanları on illər ərzində təşkil olunmuş, formalaşmış, inkişaf etmiş və bugünkü yüksək peşəkar səviyyəyə çatmışdır”.

Ümummilli liderin xilaskarı olduğu müstəqil Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa edərək onun ideya və əməllərini davam etdirən, yarımçıq qalmış arzuları ilə bağlı vəsiyyətlərini gerçəkləşdirən Müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyev tərəfindən Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə 44 gündə son qoyulmaqla şanlı tariximizə əbədi həkk olunan möhtəşəm zəfər səlnaməsinin yazdı. Vətən müharibəsi nəticəsində işğal altında olan ərazilərin azad edilməsi ilə ölkəmiz üçün yeni inkişaf mərhələsi açıldı. Xarici və yerli investorların həmin ərazilərdə inf-

rastruktur layihələrinin icrasına cəlb edilməsi, bu torpaqlarda sahibkarlıq fəaliyyətinin genişləndirilməsi kimi dövlətin yeni strateji prioritetləri bölgənin gələcək inkişafının qarçısıdır. Korrupsiyadan azad mühit və şəffaflıq kimi komponentlər isə məhz bu inkişafın başlıca amili, siyasi varisliyin və siyasi iradənin bariz nümunəsidir.

2022—2026-cı illər üçün Milli Fəaliyyət Planı son illərdə ölkəmizdə korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində sistemli və ardıcıl surətdə həyata keçirilən kompleks tədbirlərin məntiqli nəticəsidir.

Korrupsiya cinayətkarlığına qarşı cinayət hüquqi mübarizədə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi, beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi, korrupsiya ilə mübarizədə beynəlxalq əməkdaşlıq imkanlarının nəzərə alınması, eləcə də, bu sahədə ictimai münasibətləri tənzimləyən cinayət qanunvericiliyində xüsusi subyekt kimi “vəzifəli şəxs”in anlayışı, hüquqi statusu və səciyyəvi keyfiyyət xüsusiyyətlərinin müqayisəli hüquqi təhlili xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

“Vəzifəli şəxs” anlayışının şərh olunmasında Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq konvensiyalar mühüm hüquqi əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, korrupsiyaya qarşı mübarizə ilə əlaqədar həmin beynəlxalq konvensiyalar Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 148-ci maddəsinin 2-ci hissəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sisteminin ayrılmaz tərkib hissəsidir.

İkinci tərəfdən, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 1.2-ci maddəsində göstərilir ki, həmin Məcəllə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, beynəlxalq hüququn hamılıqla qəbul edilmiş normalarına və prinsiplərinə əsaslanır.

Üçüncüsü, öz hüquqi qüvvəsinə dörə, Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sistemində daxil olan normativ-hüquqi aktlar ilə (Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası və referendumla qəbul edilən aktlar istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələr arasında ziddiyyət yaranarsa, həmin beynəlxalq müqavilələr tətbiq edilir (Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 151-ci maddəsi).

Dördüncüsü, Azərbaycan Respublikası beynəlxalq hüququn hamılıqla qəbul edilmiş prinsip

və normalarının üstünlüyünü tanıyır və Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin onlara uyğunluğunu təmin edir (“Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası qanununun 22-ci maddəsi).

Nəhayət, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq konvensiyalar cəmiyyətin korrupsiyadan müdafiəsinə yönələn ümumi cinayət hüquqi siyasətinin işlənilib hazırlanmasında və həyata keçirilməsində mühüm rol oynayır. Bu sahədə inkişaf etmiş dövlətlərin, eləcə də dünya hüquq elminin və cinayət hüquqi siyasətin, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların təcrübəsini öyrənməyə imkan verir. Belə ki, korrupsiyaya qarşı mübarizə ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq konvensiyalar Avropa Birliyinin, Avropa Şurasının və Gömrük Əməkdaşlığı Şurasının, İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının, Amerika Dövlətləri Təşkilatının, Afrika İttifaqının və Ərəb Dövlətləri Liqasının təcrübəsi və təklifləri nəzərə alınmaqla işlənilib hazırlanmışdır. Məsələn, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyanın 2003-cü il 31 oktyabr tarixli, 57/169 nömrəli Qətnaməsi ilə qəbul edilmiş “Korrupsiya əleyhinə Konvensiyası” özündən əvvəl işlənilib hazırlanmış korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində çoxsaylı beynəlxalq sənədlərə, o cümlədən Amerika Dövlətləri Təşkilatı tərəfindən 29 mart 1996-cı il tarixdə qəbul olunmuş Korrupsiya ilə mübarizəyə dair Amerika konvensiyasına, Avropa Birliyinin Şurası tərəfindən 26 may 1997-ci il tarixdə qəbul olunmuş Avropa İttifaqının vəzifəli şəxsləri və Avropa Birliyinə üzv dövlətlərin vəzifəli şəxsləri ilə bağlı korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair Konvensiyaya, İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı tərəfindən 21 noyabr 1997-ci il tarixdə qəbul olunmuş Beynəlxalq Kommersiya əqdlərində xarici vəzifəli şəxslərin rüşvətlə ələ alınmasına qarşı mübarizəyə dair Konvensiyaya, Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi tərəfindən 27 yanvar 1999-cu il tarixdə qəbul olunmuş Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyaya, Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi tərəfindən 4 noyabr 1999-cu il tarixdə qəbul olunmuş Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında Konvensiyaya və Afrika İt-

tifaqı dövlət və hökumət başçıları tərəfindən 12 iyul 2003-cü il tarixdə qəbul olunmuş Korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Afrika İttifaqı Konvensiyasına əsaslanmışdır və həmin hüquqi aktlardan bəhrələnməmişdir.

Bu xarakterli ilk beynəlxalq sənəd olan Amerika Dövlətləri Təşkilatı tərəfindən 29 mart 1996-cı il tarixdə qəbul olunmuş Korrupsiya ilə mübarizəyə dair Amerika konvensiyası korrupsiya ilə cinayət hüquqi mübarizə sahəsində xüsusi subyekt kimi “vəzifəli şəxs” ilə “dövlət qulluqçusu” arasında əhəmiyyətli fərq qoymur, istər onların səciyyəvi xarakter daşıyan fərqləndirici keyfiyyət xüsusiyyətlərinin tənzimlənməsində, istərsə də vəzifədən sui-istifadə sahəsində məsuliyyət həddinin hüquqi nizamlanmasında konkret sərhədlər müəyyənləşdirmirdi [6, s.167]. Belə ki, həmin Konvensiyanın 1-ci maddəsinə əsasən, dövlət vəzifəli şəxsi, hökumət vəzifəli şəxsi və yaxud dövlət qulluqçusu dedikdə, “dövlət hakimiyyətinin təşkilati formasının istənilən səviyyəsində dövlət qulluğunda olan, təyinetmə və ya seçki əsasında hər hansı vəzifə tutan, yaxud dövlət adından funksiyaları və vəzifələri həyata keçirən dövlət və ya onun orqanlarının istənilən vəzifəli şəxsi və ya qulluqçusu başa düşülür.” [8, s.53]

BMT Baş Assambleyasının 1996-cı il 12 dekabr tarixli 51/59 nömrəli qətnaməsi ilə qəbul olunmuş “Dövlət vəzifəli şəxslərinin beynəlxalq davranış kodeksi”ndə dövlətin mənafeşi üçün hərəkət etmək vəzifəsinin olması vəzifəli şəxsin əsas və zəruri keyfiyyət xüsusiyyəti kimi göstərilmişdir [10]. Eləcə də, Azərbaycan Respublikasının “Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında” 31 may 2007-ci il tarixli qanununun 3.1-ci maddəsində göstərilir ki, dövlət qulluqçusunun xidməti davranışı qanunvericiliklə ona verilmiş hüquqların həyata keçirilməsi və vəzifələrinin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar fəaliyyətidir.

Eyni mövqedən yanaşılaraq, BMT Baş Assambleyasının 1996-cı il 16 dekabr tarixli 51/191 nömrəli qətnaməsi ilə qəbul olunmuş “Beynəlxalq Kommersiya Əməliyyatlarında korrupsiya və rüşvətخورluqla mübarizə haqqında” Bəyannamədə vəzifəli şəxslərin anlayışı ilə əlaqədar daha ge-

niş məfumdən istifadə edilərək "istənilən dövlət vəzifəli şəxsi və yaxud seçilmiş nümayəndəsi" ifadəsi işlədilmişdir [11].

Azərbaycan Respublikasının 30 dekabr 2003-cü il tarixli Qanunu ilə təsdiq olunmuş «Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında» Konvensiyanın 1-ci maddəsində göstərilir ki, bu Konvensiyanın məqsədləri üçün: a) «dövlət vəzifəli şəxsi» dedikdə, dövlətin milli hüququnda «dövlət qulluqçusu», «vəzifəli şəxs», «mer», «nazir» və ya «hakim» kimi müəyyən edilən və onun cinayət qanununda müəyyən edildiyi kimi, bu funksiyaları onun ərazisində həyata keçirən şəxs başa düşülür; b) yuxarıdakı (a) yarım bəndində qeyd edilən «hakim» termininə prokurorlar və məhkəmə orqanlarında vəzifə tutan şəxslər aid edilir; c) digər dövlətin hər hansı bir dövlət vəzifəli şəxsi barəsində araşdırma aparılarsa, təqibi həyata keçirən dövlət, vəzifəli şəxs anlayışını yalnız onun milli hüququna zidd olmayan həcmdə tətbiq edə bilər; d) «hüquqi şəxs» dedikdə, dövlətlər, dövlət hakimiyyətini həyata keçirən digər orqanlar, eləcə də beynəlxalq təşkilatlar istisna olmaqla, qüvvədə olan milli hüquqa əsasən bu cür status almış hər bir qurum başa düşülür.

Azərbaycan Respublikasının 30 sentyabr 2005-ci il tarixli Qanunu ilə təsdiq olunmuş Birləşmiş Millətlər Təşkilatının "Korrupsiya əleyhinə" Konvensiyasının 2-ci maddəsində göstərilir ki, bu Konvensiyanın məqsədləri üçün: a) "dövlət vəzifəli şəxs" dedikdə: 1) İştirakçı Dövlətin qanunverici, icra, inzibati və ya məhkəmə orqanlarında daimi və ya müvəqqəti əsaslarla, əmək haqqı almaqla və ya almadan, təyinetmə və ya seçki əsasında hər hansı vəzifə tutan, vəzifə səviyyəsiindən asılı olmayaraq hər hansı şəxs; 2) dövlət təsisatı və dövlət müəssisəsi də daxil olmaqla hər hansı dövlət funksiyası yerinə yetirən, yaxud İştirakçı Dövlətin daxili qanunvericiliyi ilə müəyyən edildiyi kimi və ya qanunvericiliyin müvafiq sahəsində qəbul olunduğu kimi hər hansı dövlət xidmətləri göstərən istənilən digər şəxs; 3) İştirakçı Dövlətin daxili qanunvericiliyində "dövlət vəzifəli şəxs" kimi qəbul olunan hər hansı digər şəxs başa düşülür.

Bununla belə, bu Konvensiyanın II fəslində nəzərdə tutulmuş bəzi konkret tədbirlərin məq-

sədləri üçün "dövlət vəzifəli şəxs" dedikdə, İştirakçı Dövlətin daxili qanunvericiliyi ilə müəyyən edildiyi kimi və ya qanunvericiliyin müvafiq sahəsində qəbul olunduğu kimi, hər hansı dövlət funksiyaları yerinə yetirən və ya hər hansı dövlət xidmətləri göstərən istənilən şəxs nəzərdə tutula bilər; b) "xarici dövlətin vəzifəli şəxsi" dedikdə, xarici dövlətin qanunvericilik, icra, inzibati və ya məhkəmə orqanlarında təyinetmə və ya seçki əsasında hər hansı vəzifə tutan hər hansı şəxs; habelə dövlət təsisatı və dövlət müəssisəsi də daxil olmaqla, xarici dövlət üçün hər hansı dövlət funksiyalarını yerinə yetirən şəxs başa düşülür; c) "dövlətlərəarası beynəlxalq təşkilatın qulluqçusu" dedikdə, bu təşkilat tərəfindən onun adından fəaliyyət göstərmək üçün icazə verilmiş beynəlxalq qulluqçu və ya istənilən digər şəxs nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Respublikasının 30 dekabr 2003-cü il tarixli Qanunu ilə təsdiq olunmuş Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi tərəfindən 4 noyabr 1999-cu il tarixdə qəbul edilmiş "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında" Konvensiyanın 2-ci maddəsində korrupsiya anlayışı verilirərkən "hər hansı vəzifə" ifadəsindən istifadə edilmişdir. Belə ki, həmin maddədə göstərilir:

Bu Konvensiyanın məqsədləri üçün «korrupsiya» dedikdə, hər hansı vəzifənin normal yerinə yetirilməsini, yaxud da rüşvəti, qeyri-qanuni üstünlüyü və ya bu barədə vədi alandan tələb edilən davranışı pozan rüşvətin və ya hər hansı digər qeyri-məqbul üstünlüyün və ya bu barədə vədin birbaşa və ya dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması başa düşülür ("Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında" Konvensiyanın 2-ci maddəsi).

«Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında» Konvensiyanın Əlavə Protokoluna qoşulmaq barədə" Azərbaycan Respublikasının 1 fevral 2013-cü il tarixli Qanunu ilə həmin Konvensiyaya əlavələri nəzərdə tutan normalar da Respublikamızın ərazisində hüquqi qüvvəyə minmişdir. Həmin Protokolun 1-ci maddəsi terminlərdən istifadəyə həsr olunmuş, "arbitr", "arbitraj razılaşması" və "münsif" anlayışlarının izahları verilmişdir.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə ilə əlaqədar beynəlxalq konvensiyalar ratifikasiya edilərkən

Azərbaycan Respublikası cinayət qanunvericiliyində xüsusi subyekt kimi “vəzifəli şəxs”in anlayışı və hüquqi statusu ilə əlaqədar müvafiq qeyd-şərtlər və bəyanatlar irəli sürməmişdir. Bu məsələ Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində korrupsiyaya qarşı mübarizə ilə əlaqədar beynəlxalq konvensiyaların normaları tətbiq olunanda xüsusi diqqət tələb edən hal kimi nəzərə alınmalıdır.

Azərbaycan Respublikasının 30 dekabr 2003-cü il tarixli Qanunu ilə dövlətimiz Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi tərəfindən 27 yanvar 1999-cu il tarixdə qəbul olunmuş Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyaya qoşularkən Qeyd-şərtlər etmişdir. Azərbaycan Respublikasının həmin qanunu ilə təsdiq edilmiş Qeyd-şərtlərin 1-ci bəndinə əsasən, Konvensiyanın 37-ci maddəsinin 1-ci bəndinə uyğun olaraq (İstənilən dövlət imzalayarkən və ya ratifikasiya fərmanını, qəbuletmə, təsdiqetmə və ya qoşulma haqqında sənədini saxlanca təqdim edərəkən 4, 6-8, 10 və 12-ci maddələrdə nəzərdə tutulan əməlləri və ya 5-ci maddədə müəyyən edilən passiv rüşvətlə ələ alma ilə əlaqədar hüquqpozmanı tam və ya qismən öz daxili hüququnda cinayət hüquqpozması kimi tövsif etməmək hüququnu özündə saxlaya bilər) Azərbaycan Respublikası 6, 10 və 12-ci maddələrdə qeyd olunan əməlləri, həmçinin 5-ci maddə üzrə passiv rüşvət əməlini cinayət hüquqpozması kimi tövsif etməmək hüququnu özündə saxlayır.

O da qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycan Respublikasının 1 oktyabr 2012-ci il tarixli Qanunu ilə dövlətimiz Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyaya 30 dekabr 2003-cü il tarixdə qoşularkən həmin Konvensiyanın 5-ci, 6-cı, 10-cu və 12-ci maddələrinə Azərbaycan Respublikası tərəfindən edilmiş Qeyd-şərtləri geri götürmüşdür.

“Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyanın Əlavə Protokolu”nun 9-cu maddəsinin 2-ci hissəsində göstərilir ki, hər hansı Tərəf Konvensiyanın 37-ci maddəsinin 1-ci bəndinə uyğun olaraq, Konvensiyanın 5-ci maddəsində müəyyən edilmiş rüşvət istənilməsinin cinayət hüquqpozması kimi tövsüf edilməsini məhdudlaşdıran qeyd-şərt irəli sürmüşdürsə, o, imzalanma zamanı, yaxud ratifikasiya, qəbul, təs-

diq və ya qoşulma sənədininin saxlamağa verilməsi zamanı bu Protokolu 4-cü (“Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyanın Əlavə Protokolu”nun 4-cü maddəsi “xarici arbitrlərin rüşvətlə ələ alınması” adlanır) və 6-cı (“Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyanın Əlavə Protokolu”nun 6-cı maddəsi “xarici münisflərin rüşvətlə ələ alınması” adlanır) maddələrinə dair də eyni qeyd-şərti irəli sürə bilər. Hər hansı Tərəf imzalanma zamanı, yaxud ratifikasiya, qəbul, təsdiq və ya qoşulma sənədininin saxlamağa verilməsi zamanı hər hansı digər bəyanat verməzsə, həmin Tərəfin Konvensiyanın 37-ci maddəsinə uyğun irəli sürdüyü digər qeyd-şərtlər bu Protokola da aid ediləcəkdir. Heç bir başqa qeyd-şərt irəli sürülə bilməz (“Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyanın Əlavə Protokolu”nun 9-cu maddəsinin 3-cü hissəsi).

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, “vəzifəli şəxs” anlayışının təfsiri məqsədilə korrupsiya ilə əlaqədar konvensiyalarda verilən geniş izahlara baxmayaraq müxtəlif ölkələrin cinayət qanunvericiliyində bu sahədə vahid təcrübənin formalaşması, təəssüf ki, mümkün olmamışdır. Belə ki, Fransa Cinayət Məcəlləsində “vəzifəli şəxs”in konkret anlayışı yoxdur. Həmin Məcəllənin vəzifəli şəxslərin cinayət məsuliyyətinin əsaslarını tənzimləyən xüsusi fəsilərində bu xüsusi subyektin aşağıdakı növləri fərqləndirilir: dövlət hakimiyyəti səlahiyyətinə malik şəxslər; dövlət xidmətində vəzifələrini yerinə yetirən şəxslər; seçki mandatına malik olan şəxslər; dövlət vəzifəsi tutan şəxslər; dövlət idarəçilik orqanlarının qulluqçuları; dövlət müəssisəsinin qulluqçuları; milliləşdirilmiş müəssisələrin işçiləri; dövlət və ya dövlət təşkilatlarının ümumi kapitalının 50 faizindən artığına sahib olduğu qarışıq tip iqtisadi cəmiyyətlərin işçiləri; poçt və rabitə sahəsində dövlət xidmətinin qulluqçuları; dövlət hakimiyyət nümayəndəsi funksiyasını yerinə yetirən şəxslər; dövlət təşkilatlarının rəhbərləri və qulluqçuları; yerli özünüidarə orqanlarının qulluqçuları; dövlət mühasibləri və onların tabeliyində olan şəxslər; dövlət depozitorları və onların tabeliyində olan şəxslər [9, s.294].

Göründüyü kimi, Fransa Cinayət Məcəlləsində korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyətinə nə-

nəzərdə tutulan xüsusi subyekt kimi “vəzifəli şəxs”lərin dairəsi xeyli genişdir.

Almaniya Cinayət Məcəlləsində §11-ə əsasən “vəzifəli şəxs”: a) məmur və ya hakim olan; b) vəzifəsinə görə dövlət-hüquqi münasibətlərlə sıx bağlı olan və ya; c) hakimliyə orqanında və ya digər təşkilatda, yaxud onların tapşırığı əsasında dövlət idarəçiliyi vəzifələrini yerinə yetirən şəxs hesab olunur.

ABŞ qanunvericiliyinə əsasən, federal və ştatlar səviyyəsində hakimliyətin hər üç qolundan istənilən birində işləyən istənilən dövlət qulluqçusu korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyətinə nəzərdə tutulan xüsusi subyekt kimi vəzifəli şəxs hesab olunur. İcra hakimliyəti sistemində buraya prezident, vitse-prezident, ştatların qubernatorları, şəhərlərin meri və onların, eləcə də istənilən dövlət orqanının əməkdaşları, qanunverici hakimliyəti sistemində konqresin və ştatların qanunverici orqanlarının üzvləri və onların əməkdaşları, məhkəmə hakimliyəti sistemində hakimlər və məhkəmə işləyən əməkdaşlar daxildir.

Yuxarıda sadalananlardan əlavə, ABŞ Konqresi üzvlüyünə namizədlər, eləcə də, dövlətin funksiyalarının həyata keçirilməsində iştirak edən digər şəxslər, məsələn, andlı iclasçılar, münisflər, müşavirlər də korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyətinə nəzərdə tutulan xüsusi subyekt kimi vəzifəli şəxs hesab olunurlar [7, s.487].

Yaponiya Cinayət Məcəlləsinin 7-ci maddəsinə əsasən, vəzifəli şəxs dedikdə, deputatlar, hökumət və bələdiyyə məmurları, qanunvericiliyə uyğun olaraq xidməti vəzifələrini yerinə yetirən digər qulluqçular nəzərdə tutulur. “İcrimai qulluqçu” anlayışı özündə “istənilən dövlət qulluqçusunu və vəzifəli şəxsi, o cümlədən qanunverici və məhkəmə, eləcə də, andlı iclasçı, müşavir və yaxud məsləhətçi, ya da hər hansı bir digər şəxs qismində dövlət funksiyalarının həyata keçirilməsində iştirak edən istənilən şəxsləri birləşdirir” [4, s.49].

İtaliya Cinayət Məcəlləsi “vəzifəli şəxs” anlayışına qanunverici, məhkəmə və yaxud inzibati dövlət funksiyalarını yerinə yetirən şəxs kimi anlayış vermişdir.

İspaniya Cinayət Məcəlləsində cinayətin xüsusi subyektini kimi “vəzifəli şəxs” və “dövlət qulluqçusu” anlayışlarından bərabər statusda istifadə

olunmuşdur. Həmin qanunda “vəzifəli şəxs” ifadəsinin qanunvericilik qaydasında anlayışı verilməmişdir. Lakin İspaniya Cinayət Məcəlləsinin 6-cı fəslinin 25-ci maddəsində dövlət qulluqçusunun və hakimliyəti nümayəndəsinin anlayışı öz əksini tapmışdır.

İcveçrə Cinayət Məcəlləsindədə, bir sıra digər Avropa dövlətlərində olduğu kimi, cinayətin xüsusi subyektini olan “vəzifəli şəxs”in qanunvericilik qaydasında anlayışı verilməmişdir [5, s.181].

Polşa Respublikasının qanunvericiliyində “vəzifəli şəxs” və “dövlət qulluqçusu” ifadələrindən deyil, “məmur” anlayışından istifadə olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının yeni Cinayət Məcəlləsi 30 dekabr 1999-cu ildə qəbul edilərkən həmin Məcəllənin 308-ci maddəsinin qeyd hissəsində göstərilirdi: “1. Bu fəslin (Hazırda “Korrupsiya cinayətləri və qulluq mənafeyi əleyhinə olan digər cinayətlər” adlanan Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 33-cü fəslə, ilkin redaksiyada “Dövlət hakimliyəti, dövlət qulluğu mənafeyi və yerli özünüidarə orqanlarında qulluq mənafeyi əleyhinə olan cinayətlər” adlanırdı) maddələrində (CM-nin 308 - 314-3-cü maddələri) vəzifəli şəxs dedikdə, müvəqqəti olaraq və ya xüsusi səlahiyyət üzrə hakimliyəti nümayəndəsi funksiyalarını həyata keçirən, yaxud dövlət orqanlarında, yerli özünüidarə orqanlarında, dövlət və bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatlarında təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat funksiyalarını yerinə yetirən şəxslər başa düşülür. 2. Vəzifəli şəxslər sırasına daxil olmayan dövlət qulluqçuları və yerli özünüidarə orqanlarının qulluqçuları müvafiq maddələrlə xüsusi olaraq nəzərdə tutulmuş hallarda bu fəslin maddələri ilə cinayət məsuliyyəti daşıyırlar.”

“Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarına əlavələr və dəyişikliklər edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2 iyul 2001-ci il tarixli Qanunu ilə Azərbaycan Respublikası CM-nin 308-ci maddəsinin qeydinin 2-ci bəndində və “Korrupsiyaya qarşı mübarizə ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarına əlavələr və dəyişikliklər edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 7 aprel 2006-cı il tarixli Qanunu ilə Azərbaycan

Respublikası CM-nin 308-ci maddəsinin qeydinin 1-ci bəndində dəyişikliklər edilmiş, “Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 24 iyun 2011-ci il tarixli Qanunu ilə CM-nin 308-ci maddəsinin «Qeyd» hissəsi yeni redaksiyada verilmişdir. Hazırda həmin redaksiya qüvvədədir.

Göründüyü kimi, qanunverici orqan tərəfindən yeni Cinayət Məcəlləsinin qüvvədə olduğu dövr ərzində həmin Məcəllənin 308-ci maddəsinin “Qeyd” hissəsində nəzərdə tutulmuş “vəzifəli şəxs” anlayışının autentik təfsirinin ilkin redaksiyasına, yuxarıda göstərilən 2 iyul 2001-ci il tarixli, 7 aprel 2006-cı il tarixli və 24 iyun 2011-ci il tarixli Qanunlarla 3 dəfə əlavə və dəyişikliklər edilməsi və hər dəfə korrupsiyaya cinayətləri subyektlərinin dairəsinin əvvəlkinə nisbətən genişləndirilməsi xüsusi diqqət tələb edən məsələdir.

Avropa Şurasının Korrupsiya ilə mübarizə üzrə Dövlətlər Qrupunun (GRECO) 29-cu plenar iclasında birgə birinci və ikinci dəyərləndirmə raundlarının Azərbaycan Respublikası üzrə dəyərləndirmə məruzəsi 19-23 iyun 2006-cı il tarixdə qəbul edilmişdir. Həmin məruzədə qrup Azərbaycanda dövlət qulluğunda vəzifə tutan (təyin edilmiş və ya seçilmiş) müxtəlif kateqoriya şəxsləri müəyyən etmək üçün müxtəlif terminlərdən istifadə edildiyi, “dövlət qulluqçuları” (dövlət sektorunda işləyən şəxslər), “dövlət vəzifəli şəxsləri” (inzibati vəzifə tutan və hakimiyyət səlahiyyətləri olan dövlət qulluqçusu) və ya “vəzifəli şəxslər” (inzibati vəzifə tutan dövlət qulluqçuları, dövlət orqanlarına seçilmiş və ya təyin edilmiş şəxslər) üçün müxtəlif qanunların tətbiq edildiyi, hansı hüquq və öhdəliklərin hansı dövlət sektorunun əməkdaşlarına tətbiq edilməsinin aydın olmadığı qeyd olunmuşdur. Bu tövsiyələr nəzərə alınaraq 24 iyun 2011-ci il tarixli Qanunla Azərbaycan Respublikasının CM-in 308-ci maddəsinin «Qeyd» hissəsi yeni redaksiyada verilmişdir. GRECO-nun 15-19 oktyabr 2012-ci il tarixdə keçirilmiş 57-ci plenar iclasında üçüncü raund dəyərləndirmə çərçivəsində Azərbaycan Respublikası üzrə qəbul etdiyi Uyğunluq Hesabatında belə qənaətə gəlinmişdir ki, tövsiyə qənaətbəxş şəkildə icra olunmuşdur [3, s.125].

24 iyun 2011-ci il tarixli Qanunla yeni redaksiyada verilmiş Azərbaycan Respublikasının CM-in 308-ci maddəsinin «Qeyd» hissəsi GRECO tərəfindən qənaətbəxş hesab edilsə də, bəzi hüquq ədəbiyyatında və praktikada fərqli mövqe göstərilməsi ilə nəticələndi, eləcə də qüvvədə olan bəzi qanunvericilik aktları ilə əlavə uyğunsuzluqlar yarandı. Belə ki, “Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının 13 yanvar 2004-cü il tarixli Qanununun 2-ci maddəsində “vəzifəli şəxs” anlayışı daha məhdud və nisbətən fərqli şəkildə müəyyənləşdirilmişdir.

Digər tərəfdən, Azərbaycan Respublikasının CM-in 308-ci maddəsinin «Qeyd» hissəsində həyata keçirilən funksiyaların xarakteri nəzərə alınmadan istənilən “dövlət qulluqçularının və bələdiyyə qulluqçularının” hakimiyyət nümayəndəsi hesab edilməsi, təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat funksiyalarını yerinə yetirib-yetirməmələrindən asılı olmayaraq “dövlət və bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatlarının, digər kommertiya və qeyri-kommertiya təşkilatlarının” bütün işçilərinin, eləcə də, “hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər”in “vəzifəli şəxslər” sırasına daxil edilməsi qanunvericilikdə həmin şəxslərin dairəsinin dəqiq müəyyənləşdirilməməsini göstərir. Hüquq ədəbiyyatında haqlı olaraq qeyd edildiyi kimi, “vəzifəli şəxslər” anlayışının əhatə etdiyi şəxslərin dairəsi Azərbaycan Respublikası cinayət qanunvericiliyində təkcə MDB dövlətlərinin deyil, bir sıra digər dünya ölkələrinə nisbətən daha geniş şəxslər qrupunu əhatə edir [6, s.143].

Praktikada da müəyyən çətinliklər yaranır, Azərbaycan Respublikası CM-in 308-ci maddəsinin “Qeyd” hissəsində nəzərdə tutulan “vəzifəli şəxs” anlayışına istintaq və məhkəmə təcrübəsində birmənalı yanaşılmırdı. Korrupsiya cinayətləri və qulluq mənafeyi əleyhinə olan digər cinayətlərin xüsusi subyektinin, yəni “vəzifəli şəxs” anlayışının düzgün müəyyən edilməsi həmin cinayətlərin tövsifi və şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması üçün mühüm əhəmiyyət kəsb etməsini nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə sorğu ilə müraciət etmişdir. Prokurorluq həmin sorğuda Azərbaycan Respub-

likası Cinayət Məcəlləsinin 308-ci maddəsinin “Qeyd” hissəsində nəzərdə tutulmuş “vəzifəli şəxs” anlayışının təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat funksiyalarını yerinə yetirib-yetirməmələrindən asılı olmayaraq bütün dövlət qulluqçularını, bələdiyyə üzvləri və bələdiyyə qulluqçularını, zabıt, gizir və ya miçman olan hərbi qulluqçuları, hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxsləri, dövlət və bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatlarının, digər kommərsiya və qeyri-kommərsiya təşkilatlarının işçilərini ehtiva edib-etməməsinin şərh olunmasını xahiş etmişdir. Qeyd edilən sorğu ilə əlaqədar Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 308-ci maddəsinin “Qeyd” hissəsində nəzərdə tutulmuş “vəzifəli şəxs” anlayışının şərh olunmasına dair” 19 iyul 2013-cü il tarixli qərarı qəbul olunmuşdur.

Hüquq ədəbiyyatında qeyd edildiyi kimi, Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun bu qərarı “vəzifəli şəxs” anlayışının meyarlarını müəyyən etməklə yanaşı onları sistem şəklində (statik və funksional) verdi. Statik meyar şəxsi hər hansı bir funksional əlamət olmadan “vəzifəli şəxs” qrupuna aid etməyə yetərli əlamətlərdən ibarətdir. Bu əlamət onların “hakimiyyət nümayəndəsi” olmalarıdır. Təbəçiliyində olan və ya olmayan şəxslər bərəsində sərəncam vermək səlahiyyətlərinə və ya hüquqi və fiziki şəxslər üçün icrası məcburi olan qərarlar qəbul etmək hüququna malik olan dövlət qulluqçuları, bələdiyyə üzvləri və bələdiyyə qulluqçuları, zabıt, gizir və ya miçman olan hərbi qulluqçular bu qrupa daxildirlər. Başqa sözlə, hakimiyyət nümayəndələri “vəzifəli şəxs” yalnız statuslarına görə hesab edirlər. Funksional meyar qeyd edilən şəxslərin “hüquqi əhəmiyyət

kəsb edən, yəni başqa şəxslər üçün hüquq münasibətlərinin əmələ gəlməsi, dəyişməsi və ya xitam olunması ilə nəticələnən və ya nəticələnə bilən hərəkətlər” etmələridir. Dövlət və bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatlarının, habelə digər kommərsiya və qeyri-kommərsiya təşkilatlarının işçiləri, hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər statuslarına görə vəzifəli şəxslər hesab edilmirlər. Onlar belə keyfiyyətə yalnız hüquqi əhəmiyyət kəsb edən, yəni başqa şəxslər üçün hüquq münasibətlərinin əmələ gəlməsi, dəyişməsi və ya xitam olunması ilə nəticələnən və ya nəticələnə bilən hərəkətlər etdikdə malik olurlar [2, s.41].

Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı və ratifikasiya etdiyi korrupsiyaya qarşı mübarizə ilə əlaqədar beynəlxalq konvensiyalara nisbətdə hüquqi qüvvəsi və həmin beynəlxalq konvensiyaların birbaşa tətbiq edilməsi xüsusi diqqət tələb edir. Buna görə də, korrupsiya cinayətlərində “vəzifəli şəxs”in hüquqi statusunu tənzimləyən beynəlxalq normaların Azərbaycan Respublikası cinayət qanunvericiliyinə implementasiyası, bu sahədə inkişaf etmiş dövlətlərin təcrübəsinin öyrənilməsi aktual məsələ kimi səciyyələndirilir. Təsədüfi deyildir ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2022-ci il 4 aprel tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsinə dair 2022–2026-cı illər üçün Milli Fəaliyyət Planı”nda da “Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi sahəsində tədbirlər” ilkin prioritet kimi gösrərilmişdir. Göründüyü kimi, təkmil hüquqi bazanın olması korrupsiyaya qarşı mübarizədə mühüm silah, doğruluğunun isbata ehtiyacı olmayan aksiomdur.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin kommentariyası. F.Y.Səməndərovun redaktəsi ilə. Bakı, “Digesta” nəşriyyatı, 2001, səh:840.
2. Nazir Bayramov. “Vəzifəli şəxs” anlayışında proqressiv əlamətlər // “Azərbaycan Prokurorluğu” yurnalı, 2013-cü il, №4, səh:40-41.
3. Rəşad Məmmədov. Vəzifəli şəxsin anlayışı, bununla bağlı Avropa Şurasının Korrupsiya ilə mübarizə üzrə Dövlətlər Qrupunun (GRECO) tövsiyələri və Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun hüquqi mövqeyi // “Antikorrupsiya qanunvericiliyi və onun tətbiqi”. Bakı, 2015, səh:125-126.

4. Басова Е.Б. Регламентация уголовной ответственности за должностные преступления: законодательный опыт России и Японии // Вестник Дальневост. Отделения РАН. 2005. № 4, с.49.
5. Блашкова Л.Л. Субъекты должностных преступлений в уголовном законодательстве зарубежных государств // «Глобализация: мифы и реальность». Материалы Международной научно-практической конференции (24 ноября 2010 г.). Тюмень, 2010. с.181-183.
6. Должностное лицо в уголовном законодательстве России и зарубежных стран: монография / А.В.Бриллиантов, Е.Ю.Четвертакова. – Москва: Проспект, 2014, с.167.
7. Курс уголовного права. Особенная часть. Том 5. Под ред. Г.И.Борзенкова и В.С.Комиссарова. – М.:ИКД «Зерцало-М», 2002, с.487.
8. Международные механизмы противодействия коррупции // Информационно-аналитический обзор. Издание Совета Федерации. 2010. С.53.
9. Уголовное право зарубежных государств. Особенная часть: учеб.пос./ под ред. И.Д.Козочкина. М.,2004, с.294.
10. http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/int_code_of_conduct.shtml
11. http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/bribery.shtml

Seyfulla Aslanov

Actual tasks of implementing international norms in corruption crimes regulating the legal status of an “official” to the Criminal Legislation of the Republic of Azerbaijan

In this article, prepared in accordance with the requirements of the “National Action Plan to Strengthen the Fight against Corruption for 2022-2026 years”, approved by the Decree of the President of the Republic of Azerbaijan dated April 04, 2022, corruption is characterized as a global problem and a crime of international character.

In the article comparatively has been analyzed the main features and the legal status of an “official” as a private entity, international conventions in this area and the criminal legislation of developed foreign countries, and has been developed proposals for improving anti-corruption legislation.

Сейфулла Асланов

Актуальные вопросы имплементации международных норм в коррупционных преступлениях, регулирующих правовой статус «должностного лица», в уголовное законодательство Республики Азербайджан

В этой статье, подготовленной в соответствии с требованиями «**Национального плана деятельности по усилению борьбы с коррупцией на 2022-2026 годы**», утвержденного Указом Президента Республики Азербайджан от 04 апреля 2022 года, коррупция охарактеризована как глобальная проблема и преступление международного характера.

В статье сравнительно анализированы основные признаки и правовой статус «должностного лица» как специального субъекта, международные конвенции в этой сфере и уголовное законодательство развитых зарубежных стран, разработаны предложения в области совершенствования антикоррупционного законодательства.